

XVI. Yüzyılda Demirci Kazasında Meyve ve Sebze Üretimi

Kadir Adamaz*

Özet

Osmanlı Devletinin ekonomisinin temelini bilindiği gibi ziraat oluşturmuştur. Saruhan Sancağının bulunduğu coğrafya bugün olduğu gibi, XVI. yüzyılda da ziraata elverişli bir yapıya sahiptir. Bu durumun Demirci kazasına da olumlu yönde yansıdığı tahrir defterlerinden anlaşılmaktadır. Geniş ovaları bulunmamasına ve genellikle eğimli arazi yapısına rağmen, Akdeniz ikliminin etki sahasının bu kazaya kadar ulaşması, bölgede zirai faaliyetleri olumlu yönde etkilemiştir. Demirci kazasında tarım alanlarının büyük kısmı, hububat ziraatına ayrılmakla birlikte, sebze ve meyve üretimi de kazadaki zirai faaliyetler içinde yer bulmaktadır. Çalışmamızın ana kaynaklarını Tapu Kadastro Kuyud-ı Kadime Arşivinde bulunan 115 ve Başbakanlık Osmanlı Arşivinde yer alan 165 numaralı tahrir defterleri oluşturmaktadır. Tahrir defterlerinden XVI. yüzyılda Demirci kazasında üzüm, armut ceviz, iğde, kestane, kiraz, nar, elma yanında bostan üretiminin olduğu, ayrıca soğan, sarımsak, hıyar, çörek otu gibi sebzelerin yetiştirildiği ve bahçecilik faaliyetlerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunların içinde özellikle üzüm ve bostan üretimi ön sıralarda yer alırken, kiraz, kestane, nar ve elma gibi meyvelerin düşük rekolteye sahip olmakla birlikte, bu yüzyılda üretimlerinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde kazadaki meyve ve sebze üretiminin çeşit ve tespit edilebilen miktarının belirlenmesinin, Saruhan Sancağının ve bu bağlamda Osmanlı Devletindeki yapının aydınlatılmasına katkıda bulunacağı kanaatindeyiz.

Anahtar kelimeler: Saruhan Sancağı, Demirci Kazası, Zirai Üretim, Meyvecilik, Sebze Üretimi

*Yrd. Doç. Dr., CBÜ. Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, hknym65@hotmail.com

Fruit and Vegetable Production in Demirci District in XVI. Century

ABSTRACT

As known, agriculture underlies economy of Ottoman Empire. Geography of SaruhanSanjak, was arable in 16th as in today. It is understood from record books that this situation projects on district of Demirci positively. Although it does not have large lowlands and despite its sloping land, the fact that influence area of Mediterranean Climate reaches this district has affected agricultural activities positively. Most agricultural areas of Demirci District are allocated for cereal agriculture and vegetable and fruit production takes part in agricultural activities. Main resources of our study consist of record books no: 115 in Land Registry Record Books Archive and record books no: 165 within Prime Ministry Ottoman Archive. From record books it is understood that in 16th century besides melon production, grape, pear, walnut, oleaster, chestnut, cherry, pomegranate and apple were produced; moreover such vegetables as onion, garlic, cucumber, black cumin were grown and gardening activities were available. Among them, while especially grape and melon production were at the top, such fruits as cherry, chestnut, pomegranate and apple had low harvest and it is understood that in this century they were produced. We are of opinion that determining the amount of fruit and vegetable production in this district of this period, will contribute to illuminating the structure in Ottoman Empire and SaruhanSanjak, in this regard.

Keywords: SaruhanSanjak, Demirci District, Agricultural Production, Fruit Growing, Vegetable Production

I) Giriş

Tarım faaliyetlerinin çok eskiye gittiği Anadolu, bu faaliyetlerin dünyada ilk başladığı yerler arasında kabul edilir.¹ Osmanlı Devletinin ekonomisinin temelini bilindiği gibi ziraat oluşturmuştur. Saruhan Sancağının bulunduğu coğrafya bugün olduğu gibi, XVI. yüzyılda da ziraata elverişli bir yapıya sahiptir. Bu durumun Demirci kazasına da olumlu yönde yansıdığı, geniş ovaları bulunmamasına ve genellikle eğimli arazi yapısına rağmen, ikliminin elverişli olmasının, bölgede zirai faaliyetleri olumlu yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

Tahrir defterlerinden (TD.165 ve 115) XVI. yüzyılda Demirci kazasında tarımsal üretim çeşitliliğinin bol olduğu ve buğday, arpa, darı, burçak, nohut, çavdar, bakla, bürülce, mercimek, yulaf, çeltik gibi tahıl; üzüm, bostan, armut, iğde, kiraz, kestane, ceviz, dut, elma ve nar gibi meyve; soğan, sarımsak, bahçe bitkilerinden oluşan sebze; palamut, keten-kendir, pamuk, susam, sumak, boyalık bitkisi gibi sanayi bitkilerinin yetiştirildiği tespit edilmektedir. Adı geçen ürünlerin üretim miktarlarında, arazi yapısı, iklim durumu ve ihtiyaca göre artış veya azalma olduğu görülmektedir. Demirci kazasında tarım alanlarının büyük kısmı, hububat ziraatına ayrılmıştır. Bunun içinde buğday ve arpa ilk sıralarda yer alırken, meyvecilik üretiminin de yaygın olarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu çalışmamızda XVI. yüzyılda kazadaki meyve ve sebze üretimi üzerinde durulmuştur.

II) MEYVECİLİK

XVI. yüzyılda Anadolu'da hububattan sonra en çok meyve ve sebze üretiminin yapıldığı anlaşılmaktadır.² Saruhan Sancağının coğrafyası günümüzde olduğu gibi, XVI. yüzyılda da tarımsal üretim için elverişli bir yapıya sahiptir. Uygun arazi ve iklime sahip Demirci kazasındaki zirai faaliyetler içinde, sebze ve meyve üretimi de bu dönemde önemli yer tutmaktadır. Tahrir defterlerinden (TD.165 ve 115) XVI. yüzyılda Demirci kazasında üzüm, armut ceviz, iğde, kestane, kiraz, nar, elma, dut ve bostan üretiminin olduğu tespit edilmektedir. Bununla birlikte günümüzde Demirci bölgesinde üretimi bulunan erik, kayısı, ayva gibi meyvelerin üretimine dair defterlerde herhangi bir kayıt mevcut değildir. Bu da XVI. yüzyılda bu

¹Komisyon, Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği, Lisans Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 156.

²İbrahim Solak, "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Anadolu'da Meyve ve Sebze Üretimi", Türkiyat Araştırmaları Dergisi, SÜ. TAE. , S. 24, Konya 2008, s. 220.

gibi meyvelerin üretiminin yapılmadığı veya vergiye konu olmaması hasebiyle defterlere kaydedilmediğini akla getirmektedir. Tahrir defterlerinde Demirci kazasında yetiştirilen meyveler ve alınan öşür miktarları hakkında bilgi sahibi olunabilmekle birlikte, öşür oranlarının tam olarak bilinmemesi ve genelde bir ölçü birimi kullanılmaması nedeniyle, toplam meyve üretimlerini kilogram cinsinden tespit etmekte güçlükler yaşanmaktadır.

A) BAĞ VE ÜZÜM

Bağcılık, Türkiye tarımında eskiden beri var olan bir tarımsal faaliyettir. Kışları çok soğuk geçen yerler dışında Türkiye'nin birçok yerinde üzüm asması yetişmektedir. Üzüm asması, meyvesinin olgunlaşma döneminde sıcak ve kuru havayı sevmesi yanında, kumlu (geçirimli) topraklarda da verimi artış gösteren bir bitkidir.³ Bağcılığın XVI. yüzyılda kazada gelişme gösterdiği ve meyve üretiminde ön sıralarda yer aldığı tahrir defterlerinden tespit edilmekte, sonraki dönemlerde de bu özelliğini devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Mesela XVII. yüzyılda üzüm üretiminin kazada önemli yeri olduğu,⁴ XIX. yüzyılda da bu yerini koruduğu görülmektedir.⁵ Günümüzde de ilçe sınırlarında üzüm bağları varlığını sürdürmektedir. Tahrir defterlerine göre XVI. yüzyılda Demirci kazasının köylerinin tamamına yakınında bağcılık yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde Demirci kazasında üretilen üzümün taze veya kurutularak, şıra, sirke ve pekmez olarak tüketilmesi yanında, kazada bulunan gayrimüslimler ve meyhane vergilerinden⁶ hareketle, aynı zamanda alkollü içecek yapımında kullanıldığını da düşünebiliriz.

1531 tarihli tahrir defterinde 61 adet hâsıl kaydında “Öşr-ü Bağat” adı altında Demirci kazasında bağlardan vergi alındığı görülmektedir. Bu da üzüm üretiminin Demirci kazasında ileri düzeyde olduğunun göstergesidir. 1531 yılında öşür gelirleri cinsinden üzüm üretimine baktığımızda; Sac Ayak, Rummani,

³C. Şahin, H. Doğanay, N. A. Özcan, Türkiye Coğrafyası (Fiziki-Beşeri-Ekonomik-Jeopolitik), 6. Baskı, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2007, s. 372.

⁴ Evliya Çelebi, Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Kütahya-Manisa-İzmir-Antalya-Karaman-Adana-Halep-Şam-Kudüs-Mekke-Medine, Haz. Seyit Ali Kahraman, 9. Kitap – C.1, Yapı Kredi Yayını, İstanbul 2011, s. 55. Evliya Çelebi, şehrin dört tarafında iki saatlik mesafeye kadar dağların tamamen bağ ile dolduğunu, incir ve üzümünün meşhur olduğunu, Afyon Karahisar'dan ve Tavşanlı'dan Demirci'ye katırcıların buğday getirerek, buradan özellikle kurutulmuş üzüm aldıklarını belirtmektedir.

⁵ Ertan Gökmen, Tanzimat'tan Meşrutiyete Demirci Kazası, Demirci Belediyesi Kültür Yayınları I, İzmir 2007, s. 208.

⁶ BOA. TD.165, s. 394; TK. KKA. TD.115, s. 251 b.

Çölmekçi ve Mahamadlar köylerinin ortak olarak verilen hâsıllarında 4000 akçe, Yortan köyünde 2400 akçe, Alacaatlu, Kündemur köylerinde 1500 akçe, Akçain köyünde 1500 akçe, Saraycık ve Kayran köylerinde 1400 akçe, Çukur, İbik, Kanan ve Seyrekli köylerinin ortak yazılmış hâsılinda 1030 akçe olduğu görülmektedir. Bu köylerin kazada üzüm üretiminde ön sırada yer aldıkları anlaşılmaktadır.

1575 tarihli defterde ise 71 adet hâsıl kaydında bağ öşrü tespit edilmektedir. Bu tarihte Montuz ve buna tabi dört köy grubunun 2700 akçe, Saraycık ve Kayran köylerinin 2618 akçe, Karabeglü ve buna tabi üç köyün 1713 akçe, Sac Ayak, Rummani, Çölmekçi, Mahamadlar köylerinin 1560 akçe, Gökçebayır köyünün 1177 akçe ve Akçain köyünün 1000 akçelik gelirleriyle öşür gelirleri cinsinden üzüm üretiminde kazada ön sırada yer aldıkları görülür. Defterlerdeki kayıtlardan bazı köylerde üzüm üretiminde artış olduğu tespit edilirken, bazılarında ise gerileme olduğu anlaşılmaktadır. Mesela Akçain köyünde 1531 yılında 1500 akçelik üretim var iken, aynı köyde 1575'te bu rakamın 1000 akçeye gerilediği anlaşılmaktadır.

Üzümün çabuk bozulan bir ürün olması hasebiyle vergisinin maktu olarak konulmasından dolayı tahrir defterlerinde herhangi bir ölçü birimi belirtilmemiş, ürünün kıymet karşılığı yazılmıştır. Aydın Kanunnamesinde bağ öşrü dönüm başına 11 akçe olarak belirlenmiştir.⁷ Demirci Kazasındaki bağ öşürleri bazen “maakesük”,⁸ “maa bahçe”,⁹ bazen de “maa bahçe ve kesük”¹⁰ şeklinde diğer ürünlerle birlikte ortak olarak tahrir defterlerine kaydedilmiştir. Ancak bu kayıtların içinde bağ öşrünün payının tespitinin güç olması nedeniyle, yazılan rakamın yarısı alınarak, toplam bağat hâsılı içine katılmıştır. XVI. yüzyıla ait defterlerde bağlarla ilgili kayıtlarda çok defa “Harac-ı Bağat” ifadesinin kullanıldığı da görülmektedir.¹¹ Burada harac; ziraata elverişli olan arazinin verim gücüne ve dönüme göre maktu olarak belirlenen parayı ifade etmektedir.¹²

1531 tarihli deftere göre Demirci kazasında bağlardan toplam 30580 akçelik öşür hâsılı elde edilirken, 1575'te bu rakam 35980 akçeye yükselmiştir. XVI. yüzyılda Demirci kazasında vergi gelirlerine bakıldığında, üzüm üretiminin artarak

7 Ömer L. Barkan, XV ve XVI inci Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları, C. I, Kanunlar, İÜ. Edb. Fak. Yayını, İstanbul 1943, s. 12.

8 TK. KKA. TD.115, s. 322 b.

9 BOA. TD.165. , s. 384.

10 TK. KKA. TD.115, s. 275 a.

11 BOA. TD. 165, s. 382-390; BOA. MAD. d.15287, s. 93; BOA. TD.165, s. 399.

12 Ziya Kazıcı, Osmanlı'da Vergi Sistemi, Bilge Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 48.

devam ettiği söylenebilir. Ancak aradaki 5400 akçelik farkın enflasyon kaynaklı olması da akla gelmektedir. Bununla yanında yukarıda belirtildiği üzere Aydın Kanunnamesinde dönüm başına 11 akçe öşür alındığından hareketle, Demirci kazasında 1531 yılında 2780 dönüm, 1575 yılında ise 3270,9 dönüm arazide üzüm üretimi yapıldığı düşünülebilir.

1531 yılında Manisa kazasında toplam 26659 akçelik bağ öşrü olduğu görülür.¹³ Bu dönemde Manisa kazasındaki üzüm üretimi, vergi miktarı göz önüne alındığında Demirci kazasından geride, Anadolu genelinde ise orta sıralarda bulunmaktadır.¹⁴ Denizli kazasında 1520-1530 arasında bahçe ile birlikte 28827 akçe,¹⁵ Tavas kazasında 1517’de 11477 akçe,¹⁶ 1515-1535 arasında Muğla kazasında 64131, Menemen kazasında da 80614 akçelik bağ öşrü bulunmaktadır.¹⁷ Aynı dönemde Demirci ile komşu olan Simav kazasının bağ öşrü konusunda, Demirci kazası ile kıyas yapılamayacak kadar geride olduğu görülür. II. Bayezid döneminde Simav kazasında sadece üç köyde, bahçe ile birlikte deftere ortak olarak yazılmış bağ öşrü toplamı 244 akçedir.¹⁸ 1512 yılında Simav kazasında bağlardan alınan öşür toplamı artarak 1143 akçe olarak gerçekleşmiştir.¹⁹ Demirci kazasında 1531 yılında bağlardan alınan öşür miktarı, bu rakamın yaklaşık olarak 27 kat üstünde yer almaktadır. Benzer durumu yüzyılın ikinci yarısında da görmekteyiz. 1570 yılında Simav kazasında bağlardan alınan öşür miktarı gerilemiş ve 901 akçe öşür hâsılı gerçekleşmiştir.²⁰ Bu rakam 1575’te Demirci kazasında bağlardan elde edilen öşür miktarına göre yaklaşık olarak 40 kat geridedir. Demirci’nin bağcılıkta Simav kazasını geçmesinde en önemli etkenin iklim olduğu akla gelmektedir. Nitekim Demirci’nin önemli bir kısmı Akdeniz ikliminin etkisi altında iken, Simav daha çok karasal iklimin etki sahasında bulunmaktadır. 1575’te Manisa kazasında bağ öşrü bir miktar azalarak 22759 akçe olmuştur.²¹ Denizli kazasında 1571 yılında bahçe ile

13 Feridun M. Emecen, XVI. Asırda Manisa Kazası, TTK. Yayını, Ankara 1989, s. 261.

14 Solak, a.g.m. , s. 222.

15 Turan Gökçe, XVI ve XVII. Yüzyıllarda Lazıkyye (Denizli) Kazası, TTK. Yayını, Ankara 2000, s.

16 Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Tavas Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı, Tavas ve Belediyelere Hizmet Götürme Birliği Yayını, İstanbul 2002, s. 100.

17 Solak, a.g.m. , s. 223.

18 Fatih Dalgacı, 45 Numaralı Tapu Tahrir Defterine Göre Simav Nahiyesi, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Ü. SBE. Tarih ABD. , Kütahya 2008, s. 51 - 52.

19 BOA. TD.49.

20 TK. KKA. TD.47.

²¹Emecen, a.g.e. , s. 261.

birlikte 45936 akçe,²² Tavas kazasında 1583'te 19698 akçe,²³ yüzyılın ikinci yarısında Muğla kazasında 80566, Menemen kazasında da 90446akçelik bağ öşrü bulunmaktadır.²⁴ Verilen rakamlardan da anlaşılacağı üzere XVI. yüzyılda Demirci kazası, bağlardan alınan vergi gelirine göre üzüm üretiminde Batı Anadolu'da orta sıralarda yer almaktadır.

B) EMRUD (ARMUT)

XVI. yüzyılda Demirci kazasında yetiştirilen meyvelerden biri de armuttur. 1531 tarihli tahrir defterinde Demirci kazasında 35 adet, 1575'te ise 52 adethâsıl kaydında armut kaydına rastlanmaktadır. Bu da armut üretiminin yüzyılın ikinci yarısında kazada arttığını göstermektedir.

Tahrir defterlerine göre Demirci kazasında, 1531'de armuttan alınan toplam öşür miktarı 3226 akçe iken, 1575'te armudun toplam öşür miktarı 4324 akçeye yükselmiştir. Görüldüğü gibi armut üretiminde akçe bazında 1575 yılında % 34,03'lük bir artış söz konusudur.²⁵

C) CEVİZ - GİRDGAN - KOZ

Ceviz; farklı iklimlerde yetişen türleri bulunan ve Türkiye'nin birçok yerinde yetiştirilen bir bitkidir. Yağ ve protein oranı yüksek olan meyvesi ve kerestesi için yetiştirilen cevizin, 400-500 yıl gibi uzun bir ömrü bulunmaktadır.²⁶

115 ve 165 numaralı tahrir defterlerinde, Farsçada ceviz anlamına gelen "Girdgan"²⁷ kelimesine rastlanılmakta ve mezkûr meyvenin bazen ceviz, bazen degirdgan olarak deftere kaydedildiği tespit edilmektedir.²⁸ Bu durum cevizin bazı yerlerde farklı özelliği çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutulduğunu akla getirmektedir. Bunun yanında cevizin kalitesine göre vergilendirilmeye gidildiği de söylenebilir. Nitekim bazı ceviz türlerinin kabukları ince olup, kırılması ve içindeki

22 Gökçe, a.g.e. , s. 377.

23 Kütükoğlu, a.g.e. , s. 100.

24 Solak, a.g.m. , s. 224.

25 Armut öşrü, bazen defterlerdeki hâsıl kayıtlarında iğde gibi meyvelerle birlikte ortak yazılmış, ancak bunun düşük olması ve armudun bu miktar içindeki payının tespitinin güç olması hasebiyle verilen öşür rakamı olduğu şekliyle alınmıştır.

26 C. Şahin, H. Doğanay, N. A. Özcan, a.g.e. , s.372.

27 Ferit Devellioğlu, Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat, 13. Baskı, Aydın Kitabevi Yayını, Ankara 1996, s. 291.

28 Mesela BOA. TD.165, s. 422'de girdgan kullanılırken, aynı defterin 458. sayfasında ceviz kullanılmıştır. Ayrıca TK. KKA. TD. 115, s. 298 a sayfasında girdgan kullanılırken, aynı defterin 275 a sayfasında ceviz kaydı görülmektedir.

cevizin çıkarılması oldukça kolaydır. Diğer bir ceviz türü ise “Çetin Ceviz” olarak isimlendirilmekte, kalın kabuklu ve kırılıp içinden cevizin çıkarılması oldukça zordur. Ayrıca bu meyvenin oldukça irileri yanında, küçük olanları da bulunmaktadır. Bununla birlikte ceviz ve girdganın öşür kıymetleri aynı oranda olup, 1 kile ceviz veya girdganın kıymetinin 5 akçe olduğu defterlerden anlaşılmaktadır.

Bunların yanında, yağlı oluşu sebebiyle, özellikle soğuk iklime sahip bölgelerde yetişen bir meyve de “Koz” olmakla birlikte, bunun ceviz gibi kabuklu ve yağlı meyvelere verilen genel isim olduğu ve Asya Türk yemeklerinde önemli bir yer tutması yanında, yer adlarında da sıkça kullanıldığı belirtilmiştir.²⁹ “Koz” ismine XVI. yüzyılda Demirci kazasında da rastlanmaktadır.³⁰ Vakıf tahrir defterinde koz ağacı kaydı da yer almakta ancak meyve hakkında bir malumat bulunmamaktadır.³¹ Tahrir defterlerinde Demirci kazasına ait 1531 yılında 13 adet, 1575’te ise toplam 18 adet hâsil kaydında cevizle rastlanmaktadır. 1531 tarihli defterde ceviz, genel olarak sadece öşür miktarı, bazen de kile ve kıymet karşılığı yazılarak kaydedilmiştir.³² Bu defterden, cevizden alınan toplam öşür miktarının 848 akçe olduğu anlaşılmaktadır.³³ Saruhan Sancağı kanunnamesi bulunamadığından öşür oranlarının tespiti güçleşmektedir. Öşür oranı 1/10 alınırsa 1696 kile³⁴ yani yaklaşık olarak 43517,49 kg.’lık (43,51 ton),³⁵ öşür 1/8 olarak alınırsa 1356,8 kile³⁶ yani yaklaşık 34813,99 kg.’lık (34,81 ton) ceviz üretimi olduğu görülür. 1575 tarihli defterde ise ceviz ve girdgan için kile gibi herhangi bir ölçü birimi kaydı bulunmamaktadır. Bu tarihte, kazada cevizden toplam 1047 akçe öşür alındığı Buna göre de öşür bedelinde 44 yıllık dönemde % 23,46 oranında artış olduğu anlaşılmaktadır. Manisa kazasında 1531 yılında 54, 1575’te ise 58 akçe,³⁷ Denizli kazasında 1520-1530 arasında 415, 1571 yılında da 114 akçelik,³⁸ ceviz öşrü bulunduğu tespit edilmektedir. Buna göre

29 Tuncer Baykara, Türk Kültür Tarihine Bakışlar, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 127.

30 TK. KKA. TD.115, s. 304 b. 1575 yılında Demirci Kazasında, Ortapare nahiyesinde on iki haneli “Koz Obası” köyü bulunmaktadır.

31 BOA. TD.398, s. 171.

32 BOA. TD.165, s. 444. Burada 1 kile’nin kıymeti 5 akçe olarak kaydedilmiştir.

33 Defterdeki iki kayıta ceviz öşrü diğer bazı meyvelerle ortak yazılmıştır. Bu öşrün ne kadarının cevizle ait olduğunun tespitinin zor ve buradaki öşür miktarının düşük olması hasebiyle, verilen öşür miktarı olduğu gibi alınmıştır.

34 8480 akçe: 5 akçe =1696 kile.

35 Kilogram cinsinden hesaplamalarda İstanbul müd’ü ve kilesi esas alınmıştır.

36 6784 akçe: 5 akçe = 1356,8 kile.

37 Emecen, a.g.e. , s. 261.

38 Gökçe, a.g.e. , s. 377.

Demirci kazasının vergi miktarına göre ceviz üretiminde Manisa ve Denizli kazasına göre önde yer aldığı söylenebilir.

Ceviz kayıtları haricinde, 1531 tarihli defterde girdgana ait vergi, bazen sadece öşür miktarı,³⁹ bazen müd ve karşılığı kıymet,⁴⁰ bazen de kile ve karşılığı kıymet⁴¹ şeklinde yazılmıştır. Burada 1 kilenin 5 akçeye tekabül ettiği görülmektedir. 1531 tarihli tahrir defterine göre, Demirci kazasında üretilen girdganın toplam müd miktarı 2, bundan ayrı olarak yazılan kile miktarı da 8 olarak tespit edilmektedir. Buna göre 1531 yılında Demirci kazasında öşür oranı 1/10 kabul edilirse 12316,27 kg. (12,31 ton), 1/8 olarak alınırsa 9853,01 kg. (9,85 ton) girdgan üretimi gerçekleştiği ve kıymet miktarının da 2400 ya da 1920 akçe olduğu görülmektedir.⁴² Dolayısıyla 1531 yılında Demirci kazasında ceviz üretiminin girdgan üretiminden 1/10 öşür oranına göre yaklaşık olarak 31,2 ton, 1/8 öşür oranına göre de 24,96 ton fazla olduğu anlaşılmaktadır.

1575 tarihli defterde ise girdgana ait sadece 65 akçelik öşür bedeli kayıtlı olup, herhangi bir ölçü biriminin kullanılmadığı tespit edilmektedir. Bu yüzden kilogram cinsinden üretim hesaplanamamaktadır. Bunun yanında 1531 tarihli tahrir defterinde yedihâsıl kaydındagirdgan üretimine rastlanırken, 1575'te bu sayı üçe düşmüştür. Bu da, bu dönemde Demirci kazasında girdgan üretimi yapılan alanların daraldığını göstermektedir. Akçe cinsinden bakıldığında da 1575'te 1047 akçe ile ceviz üretiminin, aynı yıla ait toplam 65 akçelik girdgan üretiminden çok ileride olduğu görülür.

Yukarıda verilen rakamlardan da anlaşılacağı üzere, XVI. yüzyılda Demirci kazasında akçe cinsinden ceviz üretiminde az da olsa artış görülürken, girdgan üretiminde büyük bir düşüş olduğu tespit edilmektedir.

D) İĞDE

1531 tarihli tahrir defterinde 7, 1575 tarihli defterde ise 8 adet hâsıl kaydında iğde tespit edilmektedir. 1531 tarihli defterde üç kayıttamüd, kile ve kıymet rakamları verilirken, dört kayıtta sadece öşür bedeli yazılmıştır. 1531 tarihli defterde iğdeden alınan toplam öşür bedeli 483 akçedir. Defterde iğdenin kilesinin 5 akçe

39 BOA. TD.165, s. 423.

40 BOA. TD.165, s. 422. 2 Müd üretim karşılığı 200 akçe kıymet bedeli yazılmıştır.

41 BOA. TD.165, s. 427. 8 Kile üretim karşılığı, 40 akçe kıymet bedeli yazılmıştır.

42 Öşür oranı 1/10 alınırsa 2400 akçe, 1/8 alınırsa 1920 akçelik kıymet miktarı görülür.

olduğu görülmektedir. Buna göre 1531’de Demirci kazasındaki toplam iğde üretimi 24786,49 kg. olarak gerçekleşmiştir.⁴³

1575 tarihli defterde iğde üretim miktarı, bir kayıтта 30 kile ve kıymet karşılığı 180 akçe olarak görülürken,⁴⁴ diğer kayıtlarda kile oranları belirtilmeyip, sadece 367 akçeyi bulan öşür miktarları yazılmış ve toplam öşür miktarı da 547 akçeyi bulmuştur. Buna göre 1575 yılında toplam iğde üretimi 23390,65 kg. olarak gerçekleşmiştir.⁴⁵ Bu da % 5,63 oranında üretim azalmasına tekabül etmektedir. Buna karşılık ise 1531 yılında iğdenin 483 akçe olan öşür gelirinin, 1575’te 547 akçeye yükseldiği anlaşılmaktadır. Buda % 13,25 oranına tekabül etmektedir. İğdedeki kilogram bazındaki azalmaya rağmen, kıymet bazındaki yükselmenin enflasyon kaynaklı olduğu düşünülebilir.

E) KESTANE

XVI. yüzyılda Demirci kazasında kestane üretiminin varlığı tahrir defterlerinde tespit edilmektedir. Bu dönemde üretiminin az olmasına karşılık vergiye konu olması bu meyvenin ticari amaçlı üretiminin yapıldığını göstermektedir. 1531 yılında Demirci kazasında iki köyde üretimi yapılan kestanenin, 1575’te bir köyde üretim kaydına defterde rastlanmaktadır. Ayrıca bu durum, kestane üretiminin XVI. yüzyılda Demirci kazasında yaygınlık kazanmadığının da göstergesidir. Bunda yüzyılın ortalarından itibaren baş gösteren kuraklık gibi faktörler çerçevesinde,⁴⁶ buğday gibi daha ekonomik ürünlere yönelmenin etkisi olduğu düşünülebilir. Tahrir defterlerinde kestaneden alınan verginin öşür bedelinin yazıldığı, ancak herhangi bir ölçü biriminin kaydedilmediği görülmektedir. Bu yüzden diğer bazı ürünlerde olduğu gibi bu dönemde kestane üretim miktarı kilogram cinsinden tespit edilememektedir.

1531 tarihli tahrir defterine göre XVI. yüzyılda Demirci kazasında üretilen kestanenin öşür bedeli 310 akçedir. Ancak burada hâsılın bir tanesi ceviz ile birlikte

43 Öşür oranını 1/10 olarak alındığında, toplam üretimin yaklaşık olarak, $483:5= 96,6$ kile, bunun da 24786,49 kg. olduğu görülür. Bununla birlikte iğde de öşür oranı 1/8 alınırsa toplam üretimin 19829,19 kg. olduğu tespit edilir. Çalışmamızda yapmış olduğumuz hesaplamalarda İstanbul kilesi esas alınmış ve 1 kile 25,6589 kg. olarak kabul edilmiştir, bkz. Cengiz Kallek, “Kile”, DİA. , C. 25, TDV. Yayını, Ankara 2002, s. 569.

44TK. KKA. TD.115, s. 272 a. Buna göre 1575’te 1 kilenin kıymetinin 6 akçeye yükseldiği anlaşılmaktadır.

45 $547: 6 = 91,16$ kile iğde üretimi görülür. Öşür oranı 1/10 olarak alınırsa, 23390,65 kg., 1/8 alınırsa 18712,52 kg.’lık üretim olduğu anlaşılır.

46 Fernand Braudel, Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, C. 1, Çev. M. Ali Kılıçbay, İstanbul 1989, s. 219.

ortak olarak 300 akçe yazıldığından ⁴⁷ bu rakamın ne kadarının kestaneye ait olduğunu tam olarak belirleyemiyoruz. 1575 tarihli defterde ise 1 adet hâsıl kaydındagörülen kestane oşür bedeli 10 akçedir.⁴⁸ Dolayısıyla bu da zaten çok az olan kestane üretiminin zaman içinde gerilediğinin bir göstergesidir. Zaman içinde kestane üretimi kazada tamamen durmuştur. Mesela XIX. yüzyılda kestane üretimine Demirci kazasında rastlanmamaktadır. ⁴⁹ Bugün ise kestane üretimi Demirci’de oldukça yaygındır. Dolayısıyla Demirci kazasında kestane üretiminin XVI. yüzyıl başlarından itibaren görülmekle birlikte, uzun yıllar Demirci kazasında gelişme imkânı bulamadığı ve XX. yüzyılda büyük oranda üretiminin artarak, kazanın zirai ekonomisinde önemli bir paya ulaştığı anlaşılmaktadır. Kestane üretiminin uzun yıllar kazada gelişme gösterememesinde sanayide kullanılmaması, hububat gibi ihtiyaç duyulan bir ürün olmaması gibi sebeplerin etkili olduğu düşünülebilir.

F) KİRAS (KİRAZ)

1531 tarihli tahrir defterinde, Demirci kazasında kiraz kaydı sadece bir adet bulunurken,⁵⁰ 1575 tarihli tahrir defterinde iki adet kayıt görülmektedir.⁵¹ Bu da bize kiraz üretiminin düşük miktarda olmakla birlikte, XVI. yüzyılın başlarından itibaren kazada mevcudiyetini göstermektedir.

1575 tarihli defterde kiraz, iki adet hâsıl kaydında toplamda 17 akçe olarak mukayyedir. Vergi miktarına bakıldığında toplam hâsılat oldukça düşüktür. Bunun yanında üretim alanlarının yaygınlaşması, azda olsa bir artışın varlığını göstermekle birlikte, zaman içinde durma noktasına gelmiştir. Mesela XIX. yüzyılda Demirci kazasında kiraz üretimi bulunmamaktadır.⁵² Kiraz üretiminde kazada XX. yüzyıl sonlarında ise gelişme olmuştur. Dolayısıyla XVI. yüzyıldan, XX. yüzyıla kadar dar bir çerçevede kalan kiraz üretimi, ancak XX. yüzyılda gelişme imkânı bulmuştur. Bunda da bu meyveye duyulan ihtiyaç ve talebin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle son 10-15 yıl içinde Demirci’de kiraz üretiminde büyük gelişme gözlenmektedir.

47 BOA. TD.165, s. 471.

48 TK. KKA. TD.115, s. 281 a.

49 Gökmen, Tanzimat’tan Meşrutiyete... , s. 198.

50 BOA. TD.165, s. 397, Cürm vergisi, kiras ile birlikte ortak olarak, 20 akçe yazılmıştır.

51 TK. KKA. TD.115, s. 271 a ve 281 b.

52 Gökmen, Tanzimat’tan Meşrutiyete... , s. 198.

G) BOSTAN

Bostan kelimesi tek bir sebze ya da meyveyi işaret etmeyip, karpuz, kavun, salatalık tarımı yapılan arazilerin ismi olarak göze çarpmaktadır.⁵³ Bu sebze ve meyveler tahrir defterlerine ayrı ayrı yazılmak yerine “Öşr-i Bostan” başlığı altında kaydedilmiştir. Bostan mahsulleri uzun süre bekleyemeyeceği ve hemen satılması da mümkün olmadığı için, sipahiler bunların öşrünü aynî olarak değil de belirlenen narh üzerinden nakdî olarak almışlar ve bunların mahsul veya birim fiyatı belirtilmeyerek doğrudan öşür tutarı yazılmıştır.⁵⁴

1531 ve 1575 yılında Demirci kazasındaki yerleşim yerlerinin tamamına yakınında bostan yetiştirildiği defterlerden anlaşılmaktadır. Bununla birlikte öşür gelirinde yüzyılın ikinci yarısında düşme görülmesi, kazada bostan üretiminde bir gerileme olduğuna işaret eder. 1531 tarihli tahrir defterinde Demirci kazasında bostan için toplam 7106 akçelik öşür bedeli görülürken, 1575 de bu rakam 6769 akçeye gerilemiştir. 1531’de Manisa kazasında toplam bostan öşrü 8117, 1575’te 7059 akçe,⁵⁵ Denizli kazasında 1520-1530 arasında 8250, 1571 tarihinde 7403 akçe,⁵⁶ Tavas kazasında 1517’de 405, 1583’te 900 akçe⁵⁷ ve Menemen kazasında da XVI. yüzyılın ilk yarısında 2765, ikinci yarısında da 5211 akçelik⁵⁸ bağ öşrünün bulunduğu görülmektedir. Üretim alanının yaygınlığı ve vergi gelirleri dikkate alındığında, XVI. yüzyılda Demirci kazasında meyvecilik faaliyetlerinde üzümün sonra üretimi en çok yapılan ürünün bostan olduğu, ayrıca Demirci kazasının bostan üretiminde, Batı Anadolu’da ön sıralarda yer aldığı anlaşılmaktadır.

H) DUT (DUT YAPRAĞI)

Kazada üretimi yapılan meyvelerden biri de duttur. Ancak dut meyvesinden ziyade, dut ağacının yaprağının vergilendirildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla meyvesinin ticari yönü bulunmayıp, üreticiler tarafından kendi iç bünyelerinde tüketildiği düşünülebilir. İpek böceği yetiştiriciliğinde kullanılan dut yaprağının XVI. yüzyılda Demirci kazasında vergiye konu olması ticari amaçla üretildiğini göstermektedir. Tahrir defterlerinde XVI. yüzyılda Demirci kazasında ipek böceği

53 Kazıcı, Osmanlı’da Vergi... , s.129-130; Ayrıca bkz. Devellioğlu, a.g.e. , s.112.

54 Mehmet A. Ünal, XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566), TTK. Yayını, Ankara 1989, s.120.

55 Emecen, a.g.e. , s. 261.

56 Gökçe, a.g.e. , s. 377.

57 Kütükoğlu, a.g.e. , s. 100.

58 Solak, a.g.e. , s. 238

üretimi yapıldığına dair bir bilgi bulunmamakla birlikte, yaprakların toplandıktan sonra uzun süre bozulmadan duramayacağı göz önüne alındığında, Demirci kazasında bu böceğin yetiştirildiği, ipek kozalarının üretildiği ve bunların ipekli kumaş üreten yerlere gönderildiğini de akla getirmektedir.

XVI. yüzyılda Demirci kazasında dut yaprağı, 1531 tarihli tahrir defterinde 7, 1575 tarihli tahrir defterinde ise 8 adet hâsıl kaydında bulunmaktadır. Defterlerde “Berg-i tut” olarak mukayyed olan dut yaprağı vergisininakçe miktarı doğrudan yazılmış vekile gibi herhangi bir ölçü birimi kullanılmamıştır. 1531’de Demirci kazasında toplam 70, 1575’te ise 107 akçehâsılı bulunan dut yaprağınınvergi gelirimiktarında artış görülmekte, bu da dut yaprağı üretiminin 1575’e kadar artarak devam ettiğini akla getirmektedir. Bununla birlikte toplam vergi miktarının düşük oranda kalması, Demirci kazasında dut yaprağı üretiminin de düşük olduğunu göstermektedir. Ayrıca Osmanlı Devletindeki ipek böceği ve buna bağlı olarak ipekli kumaş üretimine, Demirci kazasında yapılan dut yaprağı üretimin belli oranda katkısı olduğunu söyleyebiliriz.

I) DİĞER

1531 tarihli tahrir defterinde sadece bir kayıta elma ağacından bahsedilmektedir.⁵⁹ 1575 tarihli vakıf tahrir defterinde de bir elma ağacı kaydı mukayyedir.⁶⁰ XVI. yüzyılda Demirci kazasında bu meyvenin varlığı bulunmakla birlikte, vergiye konu olmaması, ticari amaçla üretilmediğini düşündürmektedir. Bunun yanında defterlerde bir adet enar (Nar) kaydına rastlanmaktadır.⁶¹ 1531’de kazada üretimi görülmeyen enar, 1575 yılında 77 akçe öşür gelir ile defterde kayıtlı bulunmaktadır. Bu da kazada yüzyılın ikinci yarısında enar üretimine başlandığını ve öşre konu olması da ticari amaçla üretilmediğini göstermektedir.

59 BOA. TD.398, s. 171.

60 TK. KKA. TD. 544, s. 88 b.

61 TK. KKA. TD.115, s. 278 a.

III) SEBZE ÜRETİMİ

Sebzeler; yaprakları, kökleri, meyveleri ve tohumları yaş veya kuru olarak tüketilen otsu bitkilerdir. Genellikle bahçelerde üretilen sebzeler çeşitli vitamin, mineral içermeleri açısından önemli besin maddeleri arasında yer alır. Türleri çok fazla olan sebzelerin yetişme ortamları ile sıcaklık, yağış ve toprak bakımından ihtiyaçları da farklıdır. Bundan dolayı Anadolu'nun belirli yerlerinde çeşitli sebzeler üretilmektedir. ⁶² XVI. yüzyılda Demirci kazasında üretilen çeşitli sebzeler tahrir defterlerindeki kayıtlardan takip edilebilmekte ancak sebze üretiminde çeşitliliğinin düşük olduğu, piyaz, sir, hıyar ve çörek otu ile sınırlı bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca kesük resmi adı altında bahçe faaliyetlerinin de kazada yer bulduğu görülmektedir. Bununla birlikte reyanın ticari amaç dışında kendi ihtiyacı için ürettiklerinden vergi alınmadığından bunların tahrir defterlerine girmediğini de belirtmek gerekir. ⁶³

A) PİYAZ (Soğan) ve SİR (Sarımsak)

Tahrir defterlerinde piyaz ve sir olarak adı geçen soğan ve sarımsak, XVI. yüzyılda kazada en fazla üretimi yapılan sebzelerdir. 1531 tarihli tahrir defterine göre Demirci kazasında 32, 1575 tarihli defterde ise 51 adet hâsıl kaydında piyaz ve sir üretimi yapıldığı görülmektedir. Bu ürünler için 1531 ve 1575 tarihli defterlerde kile ve karşılığı kıymet miktarları verilmiştir. ⁶⁴ Bu da bu ürünlerin kilogram cinsinden üretim miktarını hesaplamayı kolaylaştırmaktadır. Her iki defterde de piyaz öşürünün genellikle sir ile birlikte ortak yazıldığı görülmektedir. Bu da öşür miktarından ne kadarının piyaza, ne kadarının da sire ait olduğunu tespitini güçleştirdiğinden, piyazın, sir ile birlikte ortak yazılan öşür bedeli yapmış olduğumuz hesaplamalarda olduğu şekliyle alınma yoluna gidilmiştir.

1531 tarihli tahrir defterinde Demirci kazasında piyaz ve sirden elde edilen öşür miktarı toplam 1462 akçe olup, bunun kıymet bazında karşılığı 1477 akçeyi bulmaktadır. Buna göre 1531'de Demirci kazasında 1/10 öşür oranıyla 37898,19 kg. (37,89 ton) piyaz ve sir üretimi olduğu görülür. ⁶⁵ 1575'te ise toplam öşür miktarı

⁶² C. Şahin, H. Doğanay, N. A. Özcan, a.g.e. , s. 374.

⁶³ Emecen, a.g.e. , s. 262.

⁶⁴ 1531 tarihli tahrir defterinde 1 kile 10 akçedir. 1575 tarihli defterde ise 1 kile 13 akçelik kıymete sahiptir.

⁶⁵ 1 kilenin 10 akçe olmasından hareketle, 1477: 10= 147,7 kilelik bir üretim olduğu görülür. Buna göre öşür oranı 1/10 alınırsa 37898,19 kg., 1/8 alınırsa; 30318,55 kg.'lık üretim bulunduğu anlaşılır.

1649 akçeye çıkmıştır. Dolayısıyla 1575 tarihinde 32545,74 kg. (32,54 ton) piyaz ve sir üretimi bulunmaktadır.⁶⁶Buna göre 1575 yılında 1/10 öşür oranına göre 5352,45 kg.'lık bir düşüş söz konusudur. Bu da % 14,12'lik bir miktara tekabül etmektedir.

B) HIYAR

1531 tarihli tahrir defterinde kaydı bulunmayan hıyar, 1575 tarihli defterde sadece bir kayıta öşre konu olmuştur.⁶⁷ Öşür bedeli de 55 akçedir. Defterde herhangi bir ölçü birimi belirtilmemiştir. Dolayısıyla tam üretim miktarını tespit etmemiz mümkün görünmemektedir. Ancak akçe cinsinden gelirine bakıldığında Demirci kazası ekonomisinde çok küçük bir yer tutmakla birlikte, bu sebzenin XVI. yüzyılın ortalarında Demirci kazasında üretilmeye başlandığını söylemek mümkündür.

C) ÇÖREK OTU

XVI. yüzyılda Demirci kazasında 1575 tarihli defterde sadece Akçain köyünde⁶⁸ öşre konu olduğu görülen çörek otunun, öşür bedeli toplam 20 akçedir. Bu miktar Demirci kazası ekonomisinde çok küçük bir yer tutmakla birlikte, çörek otunun XVI. yüzyılın ikinci yarısında Demirci kazasında üretiminin olduğunu ve vergiye konu olmasının da ticari amaçla üretimi yapıldığının göstergesi olması açısından önem arz etmektedir.

D) DİĞER (KESÜK)

Tahrir defterlerinde “Kesük” şeklinde geçen kelime, küçük bahçelere verilen isimdir. Halk ihtiyaç duyduğu bazı sebzeleri buralardan elde etmiştir. Tahrir defterinde kesüklerin vergiye tabi olması, halkın buraları kendi ihtiyacı haricinde bir gelir kaynağı olarak kullandığını da göstermektedir. 1531 tarihli tahrir defterinde Demirci kazasında 5 köy hâsılindakesük kaydına rastlanırken, 1575 tarihli tahrir defterinde kesük kaydı bulunmamaktadır.

1531 yılında kesüklerden alınan vergi miktarının sadece 197 akçe olması, kesük, yani bahçelerin ticari alan içerisindeki yerinin yüksek olmadığına işaret etmektedir.

⁶⁶ 1 kilenin 13 akçe olmasından hareketle, 1649: 13 =126,84 kilelik bir üretim olduğu görülür. Buna göre öşür oranı 1/10 alınırsa 32545,74 kg., 1/8 alınırsa; 26036,59 kg.'lık üretim bulunduğu anlaşılır.

⁶⁷ TK. KKA. TD.115, 275 b.

⁶⁸ TK. KKA. TD.115, s. 295 b.

IV) SONUÇ

XVI. yüzyılda Saruhan Sancağı kazalarından olan Demirci kazası, diğer ürünlerin yanında meyve ve sebze üretimiyle de öne çıkan bir bölge olmuştur. Kazada ihtiyaç duyulan bazı gıda ürünlerinin, kaza bünyesi dâhilinden karşılanması, gerek kaza, gerekse Osmanlı Devleti ekonomisi açısından artı bir durum olmuştur. Nitekim XVI. yüzyıl, Akdeniz havzasında nüfus artışının olduğu bir dönemdir. Osmanlı ülkesinde de I. Süleyman döneminde, 1520-1530 yılları civarında 12-13 milyon olan nüfusun, 1580'lerde 18 milyona ve hatta 1600'lerde 30-35 milyona çıktığı tahmin edilmektedir.⁶⁹ Nüfus artışı yanında fütuhatin durması ve enflasyon gibi sebepler Anadolu'da sosyal ve ekonomik sıkıntılara sebep olmuştur.⁷⁰ Dolayısıyla Demirci kazasındaki zirai üretimin bu sıkıntıların hafifletilmesine katkıda bulunduğu da düşünülebilir.

Kazada üzüm üretiminin ciddi bir yer tuttuğu ve bağıcılığın hemen tüm köylere yayıldığı görülmekte, ancak bunların sadece öşür miktarları defterlere yazılı olduğundan kilogram cinsinden üretimi tespit edilememektedir. Bununla birlikte Demirci kazasının vergi miktarı göz önüne alındığında üzüm üretimi sıralamasında Batı Anadolu'da orta sıralarda, bostan ve ceviz üretiminde de ön sıralarda yer aldığı anlaşılmaktadır. Meyveciliğin bu dönemde gelişme gösterdiği ve bugün kazada geniş oranda üretimi yapılan kestane ve kiraz gibi meyvelerin bu yüzyılda az da olsa üretimine başlandığı anlaşılmaktadır. Demirci kazasında kestane ve kiraz üretimi XVI. yüzyıl başlarından itibaren başlamakla birlikte, uzun yıllar büyüme imkânı bulamamış, ancak XX. yüzyılda büyük oranda zirai ekonomide önemli bir paya ulaşabilmiştir. İğde ve elmanın da bu dönemde üretimi az olup, bunlara göre armut, ceviz ve bostan üretimi daha yüksek seviyededir. Ayrıca kazada bahçecilik de gelişmiştir. Kazada bazı ürünlerin üretiminde azalma görülürken kıymet değerlerinde yükselmeler bulunması, Osmanlı Devletinde görülen enflasyonun bu dönemde Demirci kazasında da etkili olduğunu akla getirmektedir.

⁶⁹Braudel, a.g.e. , s. 273.

⁷⁰İlber Ortaylı, "17. Yüzyıl Sonlarında Orta Anadolu Vilayetlerinin Toplumsal Ekonomik Durumu Üzerine", Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler I, 2. Baskı, Turhan Kitabevi Yayını, Ankara 2004, s. 11.

Kaynaklar

I- ARŞİV KAYNAKLARI

A) Başbakanlık Osmanlı Arşivi

I)Tahrir Defterleri (BOA. TD.).

No: 49, 165, 398.

II) Maliyeden Müdevver

Defter(MAD.) No: 15287

B)Tapu Kadastro Kuyud-ı Kadime Arşivi Tahrir Defterleri (TK. KKA. TD.).

No: 47, 115, 544.

II) KİTAP – MAKALE – LUGAT - TEZ

BARCAN, Ömer L., 1943, XV ve XVI inci Asırlarda Osmanlı

İmparatorluğunda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları, C. I,

Kanunlar,İstanbul.

BAYKARA, Tuncer, 2001, Türk Kültür Tarihine Bakışlar, Ankara.

BRAUDEL, Fernand, 1989, Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, C. 1, Çev. M. Ali

Kılıçbay, İstanbul.

ÇELEBİ,Evliya, 2011, Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi:

Kütahya-Manisa-İzmir-Antalya-Karaman-Adana-Halep-Şam-Kudüs-

Mekke-Medine, Haz. Seyit Ali Kahraman, 9. Kitap – C.1, İstanbul.

DALGALI, Fatih, 2008, 45 Numaralı Tapu Tahrir Defterine Göre Simav

Nahiyesi, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Ü. SBE. Tarih

ABD., Kütahya.

DEVELLİOĞLU, Ferit, 1996, Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat, 13. Baskı,

Ankara.

EMECEN, Feridun M., 1989, XVI. Asırda Manisa Kazası, Ankara.

GÖKÇE, Turan, 2000, XVI ve XVII. Yüzyıllarda Lazıkye(Denizli) Kazası, Ankara.

GÖKMEN, Ertan, 2007, Tanzimat'tan Meşrutiyete Demirci Kazası, İzmir.

KALLEK, Cengiz, 2002, “Kile”, DİA. , C. 25, Ankara.

KAZICI, Ziya, 2005, Osmanlı'da Vergi Sistemi, İstanbul.

KOMİSYON, 2006, Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği, İstanbul.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S. 2002, XVI. Asırda Tavas Kazasının Sosyal ve İktisadi

Yapısı, İstanbul.

ORTAYLI, İlber, 2004 ,“17. Yüzyıl Sonlarında Orta Anadolu Vilayetlerinin
Toplumsal

Ekonomik Durumu Üzerine”, Osmanlı İmparatorluğu’nda
İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler I, 2. Baskı, Ankara.

SOLAK, İbrahim “ Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Anadolu’da Meyve ve
Sebze Üretimi”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, SÜ. TAE. , S. 24,
Konya 2008, s. 217-251.

ŞAHİN, C. - DOĞANAY, H. - ÖZCAN, N. A. , Türkiye Coğrafyası (Fiziki-
Beşeri-Ekonomik-Jeopolitik), 6. Baskı, Ankara 2007.

ÜNAL, Mehmet A., XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566), Ankara
1989. YÜCEL, Yaşar - PULHAHA, Selami, I. Selim Kanunnamesi (Tirana ve
Leningrad Nüshaları) (1512-1520), Ankara 1995.